

नेवार समुदायमा बेल विवाह संस्कार

(पोखरा महानगरपालिका वडा नं. ४ गणेश टोलको एक समाजशास्त्रीयअध्ययन)

त्रिभुवनविश्वविद्यालयमानविकितथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत

समाजशास्त्रविभागमा समाजशास्त्रविषयको

स्नातकोत्तरतहकाउपाधिको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

रुकमणी देवी बाटाजु

कक्षारोल नं.:०२/०७०

परिक्षा रोल नं.:४८०१५१/०७३

त्रि.वि.दर्ता नं.:३८९४१-९२

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

मानविकितथा सामाजिकशास्त्र संकाय

समाजशास्त्रतथा ग्रामिण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७७

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय समाजशास्त्र विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको द्वितीय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिका निम्ति शोधकर्ता छात्रा रूकमणी देवी बाजाजुद्वारा “नेवार समुदायमा बेल विवाह संस्कार, पोखरा महानगरपालिका वडा नं. ४ गणेश टोलको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” शीर्षकमा तयार पारिएको शोध पत्र मेरो प्रत्यक्ष सुपररिवेक्षण र निर्देशनमा तयार पारिएको हो । उक्त शोध पत्रलाई आवश्यक मुल्यांकनको लागि मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

प्रा.डा. विश्व कल्याण पराजुली

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति: २०७७/११/१८

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकि तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह द्वितिय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त शोधकर्ता छात्रा रूकमणी बाटाजुद्वारा यस विभागमा प्रस्तुत “नेवार समुदायमा बेल विवाह संस्कार, पोखरा महानगरपालिका वडा नं. ४ गणेश टोलको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मूल्यांकन समितिबाट स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

.....
प्रा.डा. विश्व कल्याण पराजुली

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
शान्ताकुमारी खत्री

बाह्य परीक्षक

समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
प्रा.डा. विश्व कल्याण पराजुली

विभागीय प्रमुख

समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७७/११/२८

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवनविश्वविद्यालयपृथ्विनारायण क्याम्पस मानविकितथा सामाजिकशास्त्रसंकायअन्तर्गत समाजशास्त्रविषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधिप्राप्तिको आंशिकआवश्यकता परिपुर्तिकालागि यो शोधपत्रतयार गरिएको छ ।

यस शोधपत्र“नेवार समुदायमा बेल विवाह संस्कार, पोखरा महानगरपालिका वडा नं. ४ गणेश टोलको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन”विषयकशोधपत्र प्रस्तुतगरिएको छ । यस शोधपत्रलाई यो रूपमाल्याउनकालागि प्रस्तावनापत्रतयार देखि नियमित रूपमा मार्ग निर्देशन गर्नुहुने शोध निर्देशकतथात्रिभुवनविश्वविद्यालयमानविकितथा सामाजिकशिक्षा संकायअन्तर्गत समाजशास्त्रतथामानवशास्त्रविभागपृथ्विनारायण क्याम्पसकाआदरणीय गुरु श्रीप्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुली, बाह्य परिक्षक शान्ताकुमारी खत्रीप्रतिहार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । प्रस्तुतशोधपत्रतयार गर्ने क्रममा सहयोग गर्नुहुने पोखरामहानगरपालिका वडा नं. ४ स्थित गणेश टोल क्षेत्रकामुख्यव्यक्तिसन्तमान बाटाजु, साथै अन्यव्यक्तिहरूले यस अध्ययनकालागि सकारात्मकभई सहयोग गरिदिनु भएकोमाउहाँहरूप्रतिहार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । सर्वेक्षण फारामभर्न पटक पटक धेरै समय लागेपनि बढो रुचीपुर्वक उत्साहका साथआफ्ना सहीजानकारी उपलब्ध गराईदिनु भएकोमा सम्पूर्ण उत्तरदाताहरूलाई सधन्यवादतथा कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । यस शोधपत्रकालागिआवश्यक सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध गराई सहयोग गरिदिनुहुने राजेश मान सिंह लगायत सबै मित्रहरूप्रतिआभार व्यक्तगर्न चाहन्छु ।

रुकमणी देवी बाटाजु

विषय सूची

	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	i
स्वीकृति पत्र	ii
कृतज्ञताज्ञापन	iii
विषय सूची	iv
तालिका सूची	vii
अध्याय एक : परिचय	१-१०
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.१.१ संस्कार	१
१.१.२ नेवार समुदायमा विवाह संस्कार	३
१.१.३ नेवार समुदायमा बेल विवाह	४
१.२ समस्याको कथन	७
१.३ अनुसन्धानप्रश्नहरू	८
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	८
१.५ अध्ययनको महत्व	९
१.६ अध्ययनको सीमा	९
१.७ अध्ययनको संगठन	१०
अध्याय दुई : पूर्व साहित्यअध्ययन	११-२०
२.१ बेल विवाह	११
२.१.१ इहिँ यज्ञ (बेल विवाह) को विधि	१३
२.२ संस्कृती र नवउदारवाद	१५
२.३ अध्ययनको अवधारणागत ढाँचा	२०

अध्याय तीन : अनुसन्धानविधि	२१-२४
३.१ अनुसन्धान ढाँचा	२१
३.२ अध्ययनक्षेत्र छनौटको औचित्य	२१
३.३ तथ्यांकको प्रकृति र स्रोत	२२
३.४ समग्रतातथानमुना छनौट	२२
३.५ तथ्यांक संकलनको पद्धति	२२
३.५.१ अन्तर्वार्ता विधि	२३
३.५.२ प्रत्यक्षअवलोकन	२३
३.६ तथ्यांकको विश्लेषण	२३
३.७ तथ्यको वैधता र विश्वसनियता	२४
३.८ नैतिकआचरणगत अवस्था	२४
अध्याय चार : तथ्यांकको विश्लेषणतथा प्रस्तुतिकरण	२५-३४
४.१ अध्ययनक्षेत्रको सामाजिकजनसांख्यिक बनावट	२५
४.१.१ उमेर तथालिङ्गको आधारमा जनसंख्याबनोट	२०
४.१.२ नेवार समुदायको कुल साक्षरतातथानिरक्षर जनसंख्या	२६
४.१.३ नेवार समुदायको धार्मिक अवस्था	२७
४.१.४ अध्ययनक्षेत्रमा रहेकाजातियअवस्थिति	२८
४.२ बेलविवाह सम्बन्धीउत्तरदाताको व्याख्यातथाजानकारी	२९
४.२.१ उत्तरदाताको घरमा बेलविवाह गरेका सदस्यहरूसम्बन्धीतथ्यांक	२९
४.२.२ बेलविवाहकिनगरिन्छ भन्ने सम्बन्धीतथ्यांक	३०
४.२.३ बेलविवाहगर्दा लाग्ने खर्च सम्बन्धीतथ्यांक	३१
४.२.४ अध्ययनक्षेत्रमा रहेका नेवार समुदायविचको सम्बन्ध सम्बन्धितथ्यांक	३३

४.२.५ बेलविवाहगर्दा प्रयोग गरिने पहिरन सम्बन्धीतथ्यांक	३४
अध्याय पाँच : नेवार समुदायको संस्कारमा प्रभावपार्ने बाह्य तत्वहरू	३५-३९
५.१ आधुनिकिकरण र यसको प्रभाव	३५
५.२ बजारीकरण र यसको प्रभाव	३६
५.३ विश्वव्यापिकरण र यसको प्रभाव	३७
५.४ समुदायका सदस्यमा आएको निष्क्रियता र यसको प्रभाव	३८
५.५ चाडपर्वमा आएको परिवर्तन	३९
अध्याय छ : सारांश, निश्कर्ष	४०-४३
६.१ सारांश	४०
६.२ मुख्य प्राप्तीहरू	४१
६.२ निश्कर्ष	४३

सन्दर्भसूची

अनुसूचीहरू

तालिका सुची

तालिका	शीर्षक	पेज नं.
४.१	उमेर तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्यावितरण	२५
४.२	कुल साक्षरता तथा निरक्षर जनसंख्यावितरण	२६
४.३	धार्मिक अवस्था	२७
४.४	अध्ययनक्षेत्रमा रहेका जातीय अवस्था	२८
४.५	बेलविवाह गरेका सदस्यहरूसम्बन्धी तथ्यांक	२९
४.६	बेलविवाह किन गरिन्छ भन्ने सम्बन्धी तथ्यांक	३०
४.७	बेलविवाह गर्दा लाग्ने खर्च सम्बन्धी तथ्यांक	३२
४.८	अध्ययनक्षेत्रमा रहेका नेवार समुदायबिचको सम्बन्ध सम्बन्धी तथ्यांक	३३
४.९	बेलविवाह गर्दा प्रयोग गरिने पहिरन सम्बन्धी तथ्यांक	३४